

РЕЦЕНЗІЯ

завідувача кафедри цивільного та господарського права
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
доктора юридичних наук, професора **ПІДДУБНОГО Олексія Юрійовича**
на дисертацію **МАКСИМЕНКА Юрія Петровича** на тему:
**«Теоретико-правові засади системи стримувань і противаг
у діяльності органів місцевого самоврядування»,**
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність обраної теми. Реформа децентралізації та адміністративно-територіального устрою України, розпочата у 2014 році, безпосередньо стосується місцевого самоврядування, проте не зачіпає організацію її внутрішньої структури, яка, за виключенням деяких нововведень, залишається незмінною, починаючи з 1997 року, коли було прийнято Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». Навіть враховуючи реалії правового режиму воєнного стану, діючого сьогодні, прийняття нового закону про місцеве самоврядування є на часі актуальним та частково перезрілим. А оптимізація внутрішньої системно-структурної організації в діяльності органів місцевого самоврядування України на основі збалансування розподілу повноважень є сучасною потребою муніципального розвитку об'єднаних територіальних громад та забезпечення ефективної їхньої діяльності. Натомість законодавче врегулювання цього питання потребує теоретико-правового підходу в дослідженні шляхів вирішення такого завдання.

Автор дисертації в своїй роботі розкриває та пропонує на основі наукового підходу шляхи вирішення ефективного удосконалення діючої системи взаємовідносин між ключовими виконавчими та представницькими елементами місцевого самоврядування на основі системи стримувань і противаг, яка до цього асоціювалася із застосуванням саме до гілок державної влади, а не муніципальних органів. Такий підхід автора дисертації до порушеної в її тексті теми вважаю інноваційним та оригінальним, а роботу – дійсно актуальною та сучасною, яка відповідає затребуваності сьогоденішнього громадського суспільства.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація характеризується системним підходом до предмету дослідження. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Структура повністю відповідає цілям і завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, визначені автором. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджується критичним аналізом наявних літературних джерел, вітчизняного та міжнародного законодавства, статистичних даних та матеріалів судової практики.

Методологічною основою наукового дослідження є сукупність загальнонаукових і соціально-наукових методів, зумовлених метою, завданням, специфікою предмета й об'єкта дослідження. Історико-правовий метод використовувався при дослідженні системно-структурної організації органів та посадових осіб місцевого самоврядування різних періодів історії держави і права України (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3). Метод узагальнення та статистичний метод було використано при аналізі письмових джерел (статистичних даних та наукових праць). До застосовуваних спеціальних методів автор відніс: діалектичний та системний методи, формально-юридичний метод, метод тлумачення правових норм і методи аналізу та синтезу, логіко-семантичний метод, системно-структурний метод та порівняльно-правовий (компаративний) метод, метод моделювання і прогностичний метод. Зокрема, порівняльно-правовий (компаративний) метод, дозволив співставити механізм реалізації норм стримування і противаг між представницькими та виконавчими органами місцевого самоврядування різних країн, використовувався задля порівняння норм національного законодавства з нормами права європейських та інших країн, а також при дослідженні спільних та відмінних рис в організації органів місцевого самоврядування (підрозділи 1.3, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2). За допомогою методу моделювання і прогностичного методу здійснено пошук оптимального збалансованого варіанту розвитку місцевого самоврядування територіальних громад

в Україні та запропоновано конкретні пропозиції щодо напрямів вдосконалення законодавства України з точки зору застосування теоретико-правових засад системи стримувань і противаг у діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування, а також їх системно-структурної організації.

Мета дисертаційного дослідження полягає в аналізі й удосконаленні теоретико-правових засад застосування системи стримувань і противаг у системно-структурній організації діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування в Україні.

Структура дисертації дозволила автору охопити предмет дослідження. Справляє позитивне враження джерельна база роботи, що свідчить про системне і повне опрацювання проблеми та високий рівень наукової підготовки автора, його наукову зрілість. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків до розділів та загальних висновків, списку використаних джерел.

У **вступі** здійснено обґрунтування вибору теми дослідження; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та окреслено практичне значення одержаних результатів; представлено апробацію результатів дослідження, кількість публікацій, у яких відображено основні положення дисертаційного дослідження та структуру роботи.

У **першому розділі**, який присвячено історії, досліджено історичний аспект переліку органів, структури, повноважень, посадових осіб та органів місцевого самоврядування, на прикладі аспекту яких і розкрито генезу, розвиток і забезпечення стримувань і противаг у місцевому самоврядуванні України на різних етапах її історії держави і права. В результаті дослідження історичного аспекту першого розділу було підведено підсумки щодо еволюції системи стримувань і противаг в особі таких інститутів місцевого самоврядування історичної спадщини України як: віче – князь, сходи – староста, збори – війт, магістрат – бургомістр, рада – кошовий отаман, дума – управа, рада – виконком, рада – сільський, селищний, міський голова, які покликані здійснювати стримуючі функції в устрої місцевого врядування на противагу одне одному задля збалансування управлінських повноважень і недопущення концентрації всієї влади на місцях в одних руках.

У **другому розділі** дисертації автором досліджено теоретико-правові засади системи стримувань і противаг як принципу організації місцевого самоврядування, визначено структурно-функціональну характеристику представницького органу місцевого самоврядування, а також роль і місце виконавчих органів територіальних громад в системі місцевого самоврядування України. Автором систематизовано теоретичні здобутки юридичної науки в галузі класифікації систем і моделей місцевого самоврядування, доведено застосування в її організаційній структурі «триалістичної» системи стримувань і противаг на основі принципу розподілу повноважень. Сформовано авторське визначення основного поняття «Система стримувань і противаг у діяльності органів місцевого самоврядування». Розкрито перелік стримуючих і противажних повноважень структурних елементів, їхній статус в ієрархії органів та посадових осіб місцевого самоврядування України.

У **третьому розділі** дисертації розглянуто шляхи вдосконалення системи стримувань і противаг у діяльності органів місцевого самоврядування в Україні на основі зарубіжного досвіду функціонування такої системи в країнах Європейського Союзу, Великої Британії, США, Канади, Латинської Америки, інших країн, а також запропоновано шляхи та перспективи оптимізації системи стримувань і противаг у діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування України.

Висновки дисертаційного дослідження містять комплексний аналіз наукових праць та чинного законодавства, сформульовано авторські пропозиції і рекомендації, спрямовані на оптимізацію суспільних відносин досліджуваної сфери. Висновки дисертації є цілісними, логічними та обґрунтованими, відповідають меті та завданням дослідження й містять важливі теоретичні та практичні положення щодо вдосконалення механізмів стримувань і противаг у системно-структурній організації діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування України.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Практичне значення результатів наукового дослідження полягає в тому, що вони містять практичні рекомендації щодо удосконалення системно-структурної організації у діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування на основі системи стримувань і противаг та можуть бути використані: для подальших наукових досліджень у сфері теоретико-правових засад застосування системи стримувань і противаг у діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування; при підготовці відповідних законопроектів; при розробленні й удосконаленні статутів територіальних громад та інших нормативно-правових актів місцевого самоврядування; під час підготовки підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, а також у навчальному процесі при викладанні курсу муніципального права.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 9 наукових публікаціях здобувача, з яких 5 статей у наукових фахових виданнях України, стаття у науковому виданні іншої держави, 3 тези наукових доповідей. Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертаційного дослідження.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які подано автором для публічного захисту. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування.

Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертації щодо її змісту та оформлення:

1. Автором у дисертації, виходячи з її назви, здійснено дослідження теоретико-правових засад системи стримувань і противаг у діяльності органів місцевого самоврядування, у тому числі міжнародного масштабу. Проте в тексті роботи йдеться про дослідження органів та посадових осіб місцевого самоврядування саме України, а не інших країн світу загалом. Дослідження зарубіжного досвіду функціонування системи стримувань і противаг у діяльності органів місцевого самоврядування різних країн в підрозділі 3.1 (с. 185–201 дисертації) стосується сучасного муніципального устрою цих країн, які подано автором як приклад для аналізу можливості врахування їх особливостей в Україні. Тому, на нашу думку, в назві цієї наукової праці має бути посилання про дослідження системи стримувань і противаг у діяльності органів місцевого самоврядування саме України.

2. Здобувачем досить детально досліджено систему історичного становлення та розвитку системи стримувань і противаг у місцевому самоврядуванні України в Х–XXI сторіччях (підрозділи 1.1–1.3). З огляду на це, дисертанту бажано було б більш детально проаналізувати ефективність діяльності місцевого самоврядування в різні періоди та виокремити відповідні суб'єкти.

3. Цілком слушним та таким, що збагатило би практичною цінністю роботу вбачається аналіз ситуації у досліджуваній сфері в умовах дії воєнного стану, в якому перебуває Україна, адже на місцевому рівні державою утворені військові адміністрації, як окремий елемент стримувань під час вирішення питань місцевого значення.

4. У дисертації не наводиться аналіз сучасної законотворчої практики в розрізі створення або запровадження нових елементів системи стримувань та противаг, що впливає на чіткість та закономірність пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства у сфері врегулювання розподілу повноважень, особливо в частині бюджету, матеріально-фінансової основи місцевого самоврядування, містобудівної діяльності.

Водночас викладені зауваження переважно мають дискусійний характер і суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертації. Вони викликані, насамперед, інтересом до даного дослідження, новизною й актуальністю окреслених у дисертації питань та свідчать про творчий характер роботи і спроби вирішення теоретично складних й практично важливих проблем, що мають значення для юридичної науки.

Загальний висновок. Загальний аналіз роботи свідчить про самостійність і цілісність проведеного дослідження, його актуальність та високий науковий рівень, теоретичне й практичне значення. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в роботі, достатньо повно викладені в опублікованих здобувачем наукових публікаціях. У дисертаційному дослідженні відсутні порушення академічної доброчесності.

Дисертація на тему відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 261 від 23 березня 2016 року (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 283 від 03.04.2019 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), а її автор Максименко Юрій Петрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право» галузі знань 08 «Право».

Рецензент

**Завідувач кафедри цивільного
та господарського права**

**Національного університету біоресурсів
і природокористування України,
доктор юридичних наук, професор**

Олексій ПІДДУБНИЙ

